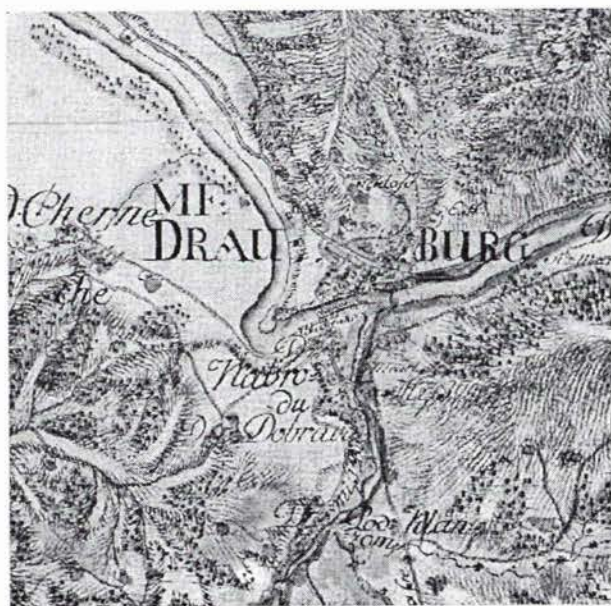

JOZEFINSKA IZMJERA 1763.–1787. NA PODRUČJU SLOVENIJE, 6. SVEZAK Vincenc Rajšp i Vladimir Kološa

Dr. Vincenc Rajšp iz Instituta za povijest Znanstvenoistraživačkog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, a odnedavno i ravnatelj Slovenskog znanstvenog instituta u Beču, autor je projekta objavljivanja karata i odgovarajućih opisa nastalih u okviru jozefinske izmjere na području Slovenije. Faksimilno izdanje karata jozefinske izmjere (1763–1787) za područje Slovenije zamišljeno je u sedam svezaka. Svaki se svezak sastoji iz dvaju dijelova. U prvome su dijelu terenski opisi na njemačkom izvorniku i u prijevodu na slovenski jezik, a govore o sastavu šuma, stanju cesta i mostova, o prohodnosti ili neprohodnosti zbog naraslih voda te udaljenosti između pojedinih mjesta mjerenoj u satima hoda ili koracima. Uz toponimiju tu je i popis tadašnjih i današnjih naziva. U drugome su dijelu faksimili karata u izvornoj veličini 42×62 cm, na kojima je karakterističnom kartografikom u bojama precizno prikazan krajolik.

Dravograd (Drauburg) na isječku karte jozefinske izmjere

U prvom svesku publikacije obuhvaćeno je područje Bele krajine, dio Dolenjske s Novim Mestom i područje Kočevja. U drugome je veći dio Dolenjske i Notranjske s Ljubljanom, Vrhnikom, Cerkljicima, Litijom i Brezicama, a u trećem veliki dio Beneške Slovenije, Posočje, područje Cerklja i Idrije sa sjevernom Istrom. Četvrti svezak obuhvaća Gorenjsku, veći dio Julijskih alpa, Karavanke, Kamniške alpe i manji dio tadašnje Koruške s Jezerskim, te mjesta Trbiž/Tarvisio u Italiji, Beljak/Villach, Železna Kapla/Eisenkappel i Pliberk/Bleiburg u Austriji. Peti svezak pokriva područje zapadne Štajerske sa Slovenj Gradom, Slovenskim Konjicima, Gornjim Gradom, Celjem, Kozjim, Podčetrtnom Laškim i Zagorjem na Savi.

Šesti svezak obuhvaća Dravsku dolinu od Lavamunda/Labota do Maribora i područje istočne Štajerske. Sedmi i posljednji svezak, koji je u pripremi i koji će biti objavljen krajem 2001. god., obuhvatit će područje Prekomurja.

Taj vojni zemljovid, koji u početku nije imao posebno ime, obično nazivamo jozefinskim zemljovidom. Za područje Slovenije izrađen je na temelju prve izmjere Habsburške Monarhije u razdoblju 1763.–1787. Kartografiranje se izvodilo u skladu s tadašnjom političkom podjelom države. Područje Slovenije tada je pripadalo Unutarnjoj Austriji (Innerösterreich), Mađarskoj i Hrvatskoj, a dio također Veneciji. Najveći dio Slovenije bio je u Unutrašnjoj Austriji, koja u to doba nije bila politička jedinica. Sastojao se od dviju gubernija: gubernije u Grazu, u koju su spadale Štajerska, Koruška i Kranjska, te gubernije u Trstu, koja je obuhvaćala područje Trsta, Gorišku i Gradišku. U vojnom je pogledu Unutarnja Austrija imala jedinstvenu komandu u Grazu. Mađarskoj je pripadalo današnje Prekomurje, dok je manji dio današnje Bele krajine spadao pod upravu Karlovačkoga generalata.

Dio današnje Slovenije (slovenska obala sa zaledem), koji je bio pod Venecijom, prvi je puta izmjeren tek 1797., nakon što je to područje pripalo Habsburškoj Monarhiji potpisivanjem mira u Campo Formiju između Austrije i Napoleona.

Današnje se granice slovenske države, osim djelomično s Hrvatskom, ne podudaraju s granicama preglednih karata jozefinskog zemljovida. U Istri sekciju presijeca granica između Hrvatske i Slovenije, sekcije na zapadu Slovenije presijeca granica s Italijom, sekcije na sjeveru Slovenije granica s Austrijom, na istoku granica s Mađarskom i dijelom Hrvatske koji je u doba izmjere pripadao Ugarskoj.

Karte Unutarnje Austrije crtali su vješti kartografi, koji su prije toga kartografirali u drugim državama. Izmjeru je vodio jedan od tada najiskusnijih vojnih kartografa, pukovnik Jeney, koji je 1785. god. bio privremeno također vođa generalštaba austrijske vojske. Prema uputama koje je Jeney primio 1773. u vlastoručnom pismu budućega cara Josipa II. za izmjeru Moldavije, imena planina, dolina i voda trebalo je pisati i na narodnom jeziku. Na taj način radio je Jeney i na slovenskome govornom području. Na kartama se može naći velik broj slovenskih imena naselja, voda i planina. Prema iskustvima koje je Jeney prikupio pri vođenju izmjera u Civilnoj Hrvatskoj, Civilnoj Slavoniji, Banskoj krajini te u Karlovačkom i Varaždinskom generalatu, nastavio je posao u Unutarnjoj Austriji. Bio mu je prepušten izbor metode izmjere i kartiranja (mapiranja), kao i način plaćanja kartografa. Taj je zadatak Jeney uredno izvršio, iako nije mogao ostvariti sve svoje planove. Naime, htio je izraditi također i kartu Unutarnje Austrije ili njezinih pojedinih zemalja u sitnijem mjerilu, no za to nije od vlasti dobio pristanak.

Ono što vrijedi za cijelu jozefinsku izmjeru, vrijedi i za slovenski dio, a to je da karte jozefinske izmjere nisu imale javnu uporabnu vrijednost jer su bile čuvane kao stroga vojna tajna. Nakon što su karte postale dostupnima, one danas imaju neprocjenjivu vrijednost kao izvor obilja povijesnih podataka.

Do sada objavljeni svesci 1–6 opisa i karata jozefinske izmjere na području Slovenije mogu se naručiti kod urednika na adresi: Dr. Vincenc Rajšp, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut, Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: Rajsp@alpha.zrc-sazu.si

Miljenko Lapaine